

УДК 378. 126:37.013.3:159. 953.5/164.2

В. О. КОВАЛЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент
Класичний приватний університет

РОЗУМОВІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КПУ: ВИКЛИК ПРІОРИТЕТНИМ СТРАТЕГІЯМ ЯКОСТІ ОСВІТИ ТА НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті пропонується нова стратегічна програма підготовки спеціалістів у КПУ, предметна сфера якої подана у назві статті терміном “розумовізація”. На відміну від нововведень Болонського процесу, які спрямовані на організаційно-технологічні аспекти навчальної та учбової діяльності, нова програма зміщує акцент на пріоритетну зміну самого змісту освіти, яким постає професіональний розум, інтелект і фахове розуміння.

***Ключові слова:** розум, інтелект, розуміння, основні типи знаків, денотати, синергетична парадигма.*

Ідеї Болонського процесу остаточно закріпились у сфері вищої освіти України і модулі, кредити, тести стали звичними елементами образу мислення як учених, викладачів, так і студентів. Головна мета його нововведень скерована на підвищення якості освіти у процесі фахової підготовки майбутніх спеціалістів у вищих навчальних закладах.

Але слід зазначити, що сутність нововведень Болонського процесу є певною мірою зовнішньою, формальною щодо самого змісту освіти і стосується переважно технологічних процедур організації освітнього процесу, управління навчальною діяльністю викладачів і учбовою діяльністю студентів. І тому критерії підвищення якості освіти пріоритетно орієнтовані на якість організаційно-технологічних процедур і в меншій мірі стосуються змін щодо критеріїв і стандартів якості самого змісту освіти та навчання. Зміст освітніх навчальних програм у вигляді знань, умінь та навичок (далі ЗУН), компетенцій та відповідних критеріїв і стандартів їх якості, регламентованих пріоритетом реалізації положень природничонаукової парадигми (організація та проведення експериментів, отримання наукових фактів, виявлення закономірностей, законів і відповідних теорій), був і залишається майже незмінним в усіх ВНЗ світу.

Нова стратегія щодо підвищення якості освіти подана в законі України “Про вищу освіту” у вигляді намірів розробки та впровадження нових критеріїв оцінки якості освіти, а також створеного Національного агентства щодо контролю за якістю вищої освіти та ін. Крім того, ВНЗ надається право самостійно визначати предметні сфери наук і дисциплін щодо навчальних програм у відповідності до регіональних потреб, де розташовані ВНЗ. Це дає можливість ВНЗ враховувати потреби регіонів у спеціалістах, визначати конкретні підприємства і встановлювати з ними відповідні взаємовигідні стосунки, заключати контракти, в яких ВНЗ створюють певні

умови працівникам таких підприємств у вигляді дистанційних форм навчання та ін., а спеціалістам, які навчаються у ВНЗ, підприємства підвищуватимуть (бажано) заробітну плату, стимулюючи мотивацію їх власного професіонального зростання та розвитку, як це практикується в Японії.

На перший погляд зміни, які зазначені у законі, мають відношення до змісту освіти, можливостей його змін у відповідності до потреб регіонів. Але зазначимо, що сам зміст і програмне забезпечення змісту у ВНЗ будь-яких наук і дисциплін залишаються пріоритетно орієнтованими щодо принципів реалізації природничонаукової парадигми (об'єктивність, достовірність, репрезентативність, валідність та ін.). Вони відображені в підручниках, посібниках, наукових статтях, монографіях як основних засобах теоретичної підготовки майбутніх спеціалістів у ВНЗ. І, як наслідок/висновок: презентуючи у зазначених засобах зміст, регламентований принципами природничонаукової парадигми, ВНЗ готують спеціалістів, професійно придатних для роботи в науково-дослідних установах, лабораторіях, але професійно не придатних для роботи в галузевих організаціях, оскільки мета і завдання у них зовсім різні. У перших – виявляти наукові факти, закономірності, закони і на їх основі створювати відповідні теорії, а в галузевих організаціях – вирішувати проблеми, визначати причини виникнення проблем, знаходити засоби їх подолання тощо. Іншими словами, у галузевих організаціях пріоритетно переважає інтелектуальна, розумова, а не експериментально-дослідна діяльність спеціалістів, уточнюємо, з вищою фаховою освітою.

Отже, перед вищою освітою України постає кардинальне завдання щодо зміни *пріоритету* програмного забезпечення фахової підготовки спеціалістів у ВНЗ на основі природничонаукової парадигми на іншу – пріоритетну – предметну сферу, яка пов'язана з розумом і розумовою, інтелектуальною діяльністю майбутніх спеціалістів із вищою освітою.

Виходячи із зазначених фактів, у Класичному приватному університеті м. Запоріжжя (далі КПУ) розробляється та впроваджується новітня стратегічна програма щодо підвищення якості вищої освіти, яка спрямована на *пріоритетну зміну* самого *змісту* вищої професійної освіти, а також *змісту* відповідних критеріїв і стандартів якості освіти. Звертаємо увагу на термін “пріоритетна зміна”, яким ми уточнюємо не повну заміну змісту, який подається в підручниках, посібниках, монографіях тощо, а лише визначаємо *пріоритет* нової предметної сфери змісту вищої професійної освіти у ВНЗ.

Мета статті – визначити нову предметну сферу професійної підготовки спеціалістів у ВНЗ, яка була б орієнтована на формування та розвиток професійного розуму та фахового розуміння спеціалістів, орієнтованих на потреби галузевих організацій пріоритетно.

Новизна предметної сфери програми подана у назві статті терміном “розумовізація” вищої освіти, який складається з двох частин: розум + віза (від лат. *visus* – переглянутий) і підписаний документ, який доволі часто

має юридичну силу розпорядження [12, с. 127]. А назва самої програми визначена нами таким чином: “Критерії і стандарти професіонального розуму та фахового розуміння у контексті денотативної дидактологістики”.

Дидактологістика є вид дидактики, яка досліджує положення, правила і закони “мистецтва міркувати” (гр. logistics – мистецтво міркувати, рахувати) в процесі навчальної діяльності у ВНЗ із метою формування професіонального (високий рівень) розуму та фахового розуміння майбутніх спеціалістів. А предикатом “денотативна” уточнюється специфічна предметна сфера, яка пов’язується з типами знаків та їх денотатами, якими вчені позначають свій фаховий розум у наукових текстах. Ми номінуємо його терміном “текстовізований розум”. Гегель, посилаючись на Шеллінга, використовував вислів “окам’янілий інтелект” [1, с. 121].

Оскільки кінцевою метою навчання у контексті дидактологістики постає фаховий розум, виникає потреба у наявності відповідних теоретико-методологічних, а також методико-технологічних процедур його формування, визначення критеріїв і стандартів оцінки його якості на предмет професіональності та ін.

Розробку самих критеріїв і стандартів якості фахового розуму та розуміння має бути покладено на викладачів фахових наук і дисциплін незалежно від рівня їх наукового ступеня. А контроль за розробкою та впровадженням критеріїв і стандартів якості фахового розуму та розуміння має здійснювати новий відділ – “Відділ концептуальних стандартів якості фахового розуму та розуміння”.

Функції майбутнього відділу визначені у положенні, в якому на перших порах пріоритетно зазначені завдання щодо розробки теоретико-методологічних основ сутності розуму, його фахового статусу, критеріїв і стандартів оцінки якості та методико-технологічних основ його формування в процесі перепідготовки викладачів і співробітників КПУ, підготовки аспірантів, магістрів і майбутніх спеціалістів із вищою, підкреслюємо, фаховою освітою, виходячи з тих положень, які зазначені у новому законі про вищу освіту.

У чому полягає сутність нового змісту, який пропонується в зазначеній програмі? І які аргументи щодо необхідності його введення в програмне забезпечення фахової підготовки спеціалістів із вищою освітою.

Відповідь частково викладена в [6], [7], [8], [10] і зводиться до такого.

По-перше, розум, інтелект, розуміння як наукові категорії, а не як інтуїтивні уявлення щодо їх сутності, були і залишаються глобальною проблемою для науки в цілому [2], [3], [4]. Проблема полягає в тому, що природа розуму, інтелекту ідеальна за своєю сутністю, а засоби їх існування у свідомості та наукових текстах знакові, матеріальні. Це витікає з визначення розуму як потенційної здатності вчених, викладачів, студентів відображати (психологічна парадигма) як свої думки, роздуми, міркування, так і думки, роздуми, міркування інших, які відображені у наукових текстах, використовуючи знаки-слова, знаки-терміни, знаки-концепти та знаки ма-

тематичні, керуючись при цьому положеннями, правилами і законами психології, логіки, термінології, концептології, лінгвістики, математики та фахової науки. Отже, має місце водночас кілька різних парадигм інтерпретації сутності розуму, інтелекту та фахового розуміння.

У переважній більшості наук пріоритетною признається лише природничо-наукова, мономодальна парадигма, принципи та положення якої визначають і регламентують організацію і проведення експериментів, яких (принципів) не можна порушувати. Явища, природа і сутність яких полімодальна, міждисциплінарна, поліпарадигмальна, принципово не можуть бути досліджені методологією і методами природничонаукової парадигми, оскільки будуть порушуватись її ж принципи. А це означає, що статус таких категорій не відповідає стандартам науковості, прийнятим у науці, як це має місце, наприклад, щодо інтелекту [13], [14].

Висновок такий: розум, інтелект, розуміння як наукові категорії залишаються поза межами стандартів, які прийняті і в науці, і вищій школі. Водночас зазначимо, що точок зору (суб'єктивна категорія) в літературних джерелах дуже багато щодо сутності розуму, інтелекту та розуміння [4; 5]. Але це суперечить принципу "Бритви Оккама", який, до речі, і створений у методології природничонаукової парадигми як принцип контролю якості як результатів експериментів, так і самої методології (не треба множити сутності). Це по-перше.

По-друге, очевидно, що потрібна інша стратегічна програма щодо методології та технологій дослідження явищ, природа яких міждисциплінарна, синергетична, трансдисциплінарна [11]. Така програма має бути спрямована на з'ясування теоретико-методологічних засад сутності розуму, інтелекту як наукових категорій, розробку принципово нових методів їх дослідження, визначення критеріїв і стандартів їх якості та введення їх у зміст програмного забезпечення підготовки спеціалістів із вищою освітою та визначити його (зміст) як пріоритетним у сфері вищої фахової освіти у ВНЗ.

Саме така стратегічна програма нового змісту розробляється більше десяти років у КПУ. Окремі її аспекти обговорені та висвітлені в матеріалах Болонського процесу, збірниках наукових праць КПУ "Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах", який включено до переліку фахових видань, монографії [9], міжнародних науково-практичних конференціях Києва, Харкова, Одеси, Львова та ін.

Програмою передбачається перелік необхідних знань, якими повинні оволодіти основні учасники вищої освіти: вчені, викладачі, магістри, аспіранти, а також студенти як майбутні фахівці, переважно орієнтовані для роботи в галузевих організаціях. Перелік необхідних знань поданий у програмі в вигляді глосарію, зміст якого має відношення: до психології мислення та його операцій; логіки та логічних форм мислення, елементів логічних форм мислення, логічних операцій; лінгвістичних (лексичних) знань щодо знаків-слів і чуттєво-образних механізмів утворення їх денотатів; до

знаків-термінів і знаків-концептів та механізмів утворення їх денотатів (термінологія, концептологія) та відповідних фахових знань, презентованих у наукових текстах чотирма основними типами зазначених знаків.

Перелік необхідних знань чітко визначений, обмежений і виноситься на самостійне опрацювання з їх тестовою перевіркою. Зазначимо, що програма не передбачає введення окремих дисциплін, які перераховані у глосарії, оскільки необхідні знання предметно обмежені основними типами знаків і механізмів утворення їх денотатів як засобів презентації розуму, інтелекту та фахового розуміння у наукових текстах.

Теоретико-методологічні знання щодо сутності розуму, інтелекту та фахового розуміння, критерії і стандарти їх якості подані в програмі у вигляді текстів лекцій, а методико-технологічні аспекти подані у вигляді практичних занять. Окремий розділ програми містить методичні рекомендації трьох типів.

Критерії та стандарти лінгво-логічного аналізу типів запитань, які виносяться на екзамени, семінарські заняття, та стандартні схеми-відповіді на кожний окремий тип запитань, що дає можливість визначати повноту інформації, яка згорнута у тому чи іншому запитанні і тим самим вводити об'єктивні, кількісні критерії оцінювання повноти змісту відповідей.

Другий тип методичних рекомендацій презентує критерії та стандарти *визначень фахових понять*. Аналіз визначень понять, які мають місце у наукових текстах, здійснюється з використанням розроблених критеріїв і стандартів як *одиниць вимірювання* на предмет визначення *фахової сутності* визначуваних автором явищ і водночас коректності або, навпаки, некоректності *професіонального розуму* авторів наукових текстів.

Третій тип методичних рекомендацій містить критерії та стандарти формулювання назв наукових робіт: наукових статей, курсових і дипломних робіт, кандидатських дисертацій тощо.

Висновки. Впровадження нового змісту щодо розвитку та формування професіонального розуму й інтелекту, зазначеного в програмі, здійснюється поки-що лише на кафедрі практичної психології у вигляді двох дисциплін: “Психологія професійного мислення” для магістрів-психологів і “Психологія емоційного інтелекту”.

Разом із тим зазначимо, що теоретико-методологічні та методико-технологічні аспекти розуму, інтелекту та фахового розуміння побудовані на основі використання критеріїв і стандартів, які напрацьовані в окремих науках: психології, логіці, лінгвістиці, термінології, концептології, фахових науках, мають статус універсальних категорій, але взаємопов'язані на основі синергетичної, міждисциплінарної, а не природничонаукової парадигми.

Список використаної літератури

1. Гегель Энциклопедия философских наук / Том 1. Наука логики : М. Изд. “Мысль”, 1975. – 452 с.
2. Гусев С. С. Проблема понимания в философии / С. С. Гусев, Г. Л. Тульчинский. – М. : Политиздат, 1985. – 192 с.

3. Заблуждающийся разум?: Многообразие внеаучного знания / Отв. ред. и сост. И. Т. Касавин. – М.: Политиздат. 1990. – 464 с.
4. Загадка человеческого понимания / [под общ. ред. А. А. Яковлева; сост. В. П. Филатов]. – М.: Политиздат, 1991. – 352 с.
5. Исследования по логике научного познания. – М.: Наука, 1990. – 208 с.
6. Коваленко В. О. Трагедія “голого розуму” у сфері вищої фахової освіти: причини, наслідки / В. О. Коваленко // Вища освіта України. – 2013. – № 3. – С. 60 – 67.
7. Коваленко В. О. Синергетична природа логістичного методу концептуалізації професійної підготовки майбутніх викладачів в умовах магістратури / В. О. Коваленко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2013. Вип. 30 (83). – 612 с. – С. 545 – 554.
8. Коваленко В. О. Дидактологістика у вищій школі: критерії та стандарти текстівізованого розуму / В. О. Коваленко // Вища освіта України. – 2014. – № 2. – С. 28–35.
9. Коваленко В. О. Методологія, парадигми, теорії логістичної фаховізації вищої психологічної освіти : монографія / В. О. Коваленко, Є. А. Огаренко. – Запоріжжя : КПУ, 2012. – 152 с.
10. Коваленко В. О. Денотативна дидактологістика у вищій школі: зміна філософських пріоритетів / В. О. Коваленко // Вища освіта України. – 2015. – № 2. – С. 9 – 15.
11. Нестерова М. Трансдисциплінарність сучасної науки як виклик для вищої освіти / М Нестерова // Вища освіта України. – 2014. – № 4. – С. 29 – 34.
12. Словник іншомовних слів. // За ред. О. С. Мельничука. Київ – 1975. – 776 с.
13. Холодная М. А. Существует ли интеллект как психическая реальность? / М. А. Холодная // Вопросы психологии. – 1990. – № 5. – С. 121–128.
14. Холодная М. А. Психология интеллекта: парадоксы исследования / М. А. Холодная. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – СПб. : Питер, 2002. – 272 с.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2015.

Коваленко В. А. Разумовизация высшего образования в КПУ: вызов приоритетным стратегиям качества образования и обучения у высшей школе

В статье предложена новая стратегическая программа подготовки специалистов у КПУ, предметная область которой представлена разумом, интеллектом, профессиональным пониманием. В отличие от нововведений Болонского процесса, которые направлены на организационно-технические аспекты обучения та учебной деятельности, новая программа смещает акцент на приоритетную смену самого содержания образования, каким является разум, интеллект, профессиональное понимание.

Ключевые слова: *разум, интеллект, понимание, основные типы знаков, денотаты, синергетическая парадигма.*

Kovalenko V. Mindivization of Higher Education in Classic Private University: Challenging the Top Priority Strategies for Quality of Education and Higher Learning

The article provides a new strategic programme of training specialists at various education levels: students, master’s students, post-graduate students at Classic Private University. Its subject matter is represented in the title of this article as “mindivization”. Unlike the Bologna process innovations which are directed at organizational and technological aspects of educational activities (credits, modules, tests), the new programme shifts focus on the priority change of the very education content that is professional mind, intelligence and professional understanding, as well as adequate criteria and standards of their quality.

Theoretical and methodologic backgrounds of mind and understanding are determined by peculiarities of their essence as synergetic, interdisciplinary entities related to the psychology of thinking, logic and logic ways of thinking, terminology, conceptology, linguistics and specialized science. Thereby the research of mind based on natural science paradigm is conceptually impossible as its aspects, rules and laws are exceptionally mono paradigm ones.

Methodology and technology basics of mind, intelligence are concerned with main sign types (sign-words, sign-terms, sign-concepts and mathematical characters) that are modes of existence of mind in both subjective form and form reflected in texts.

Key words: *mind, intelligence, understanding, main sign types, denotations, synergetic paradigm.*